

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»  
ЗАКЛАД ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ «КОНОТОПСЬКА МІСЬКА МАЛА АКАДЕМІЯ  
НАУК УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ КОНОТОПСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ»  
КЛАСИЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ  
СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ  
«ШКОЛА МОЛОДОГО НАУКОВЦЯ» КФК СУМДУ

# III ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ МОЛОДИХ УЧЕНИХ, АСПІРАНТІВ, СТУДЕНТІВ, УЧНІВ

“Перший крок у науку:  
Конотопські наукові студії – 2024”



ТЕЗИ  
ДОПОВІДЕЙ



20 травня | Конотоп 2024

**УДК 001(477.52)(06)"2024"**

**П26**

Рекомендовано до друку Педагогічною радою КФК СумДУ  
(протокол №21 від 27.06.2024 р.)

Перший крок у науку: Конотопські наукові студії – 2024: тези доповідей III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих учених, аспірантів, студентів, учнів (20 травня 2024 р., м. Конотоп) / за заг. ред. Г. А. Коломоєць, Г. В. Буянової, Т. В. Гребеник, Т. В. Шульги, М. М. Івашенко. Конотоп, 2024. 198 с.

#### **РЕЦЕНЗЕНТИ:**

**Самойленко Олексій Олександрович**, д-р. пед. наук, доцент кафедри філософії і освіти дорослих Університету менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України.

**Тугай Наталія Олександрівна**, канд. філос. наук, старший викладач кафедри, директор Шосткинського інституту Сумського державного університету.

#### **РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**

**Коломоєць Галина Анатоліївна**, канд. пед. наук, начальник відділу науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

**Буянова Галина Володимирівна**, методист вищої категорії відділу науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

**Гребеник Тетяна Вікторівна**, канд. пед. наук, доцент, директор Класичного фахового коледжу Сумського державного університету.

**Шульга Тетяна Вікторівна**, канд. пед. наук, викладач Класичного фахового коледжу Сумського державного університету.

**Івашенко Марина Миколаївна**, директор Центру професійного розвитку, викладач за суміщенням Класичного фахового коледжу Сумського державного університету.

## **ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:**

**Удалова Олена Юрївна**, завідувач сектору наукового забезпечення освітнього процесу відділу науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

**Івлєва Євгенія Юрївна**, директор Конотопської міської Малої академії наук учнівської молоді.

**Горшенїна Світлана Павлівна**, учитель-методист, учитель географії Конотопського ліцею № 10, керівник гуртків Конотопської міської Малої академії наук учнівської молоді.

**Криницька Ганна Олександрівна**, секретар Класичного фахового коледжу Сумського державного університету.

**Тараба Тетяна Іванівна**, викладач Класичного фахового коледжу Сумського державного університету.

**Нечай Алла Миколаївна**, викладач Класичного фахового коледжу Сумського державного університету.

**Білинський Віктор Анатолійович**, викладач Класичного фахового коледжу Сумського державного університету.

**Малечко Тетяна Анатоліївна**, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач сектору забезпечення корекційно-розвиткової роботи відділу науково-методичного забезпечення змісту корекційної та інклюзивної освіти ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Автори вміщених матеріалів висловлюють власну думку, що не обов'язково збігається з поглядами членів редколегії, і несуть відповідальність за дотримання наукової етики та достовірність наведених фактів.

Площа водної поверхні ставка Тхореве зменшувалася від 41 % у 2014 р. до 85 % у 2021 р. Периметр ставка Тхореве зменшувався від 28 % у 2022 р. до 60 % у 2021 р. порівняно з 1985 р.

Площа водної поверхні ставка Рубанове зменшилася на 12 % у 2020 р. і збільшувалася від 14 % у 2022 р. до 81 % у 2017 р. Периметр ставка Рубанове збільшувався від 21 % у 2022 р. до 143 % у 2020 р. порівняно з 1985 р.

Площа водної поверхні ставка Костюченкове зменшувалася від 52 % у 2014 р. до 85 % у 2021 р. Периметр ставка Костюченкове зменшувався від 38 % у 2014 р. до 74 % у 2021 р. порівняно з 1985 р.

### **Список використаних джерел**

1. Бабійчук С. М., Кучма Т. Л., Юрків Л. Я., Томченко О. В. Аналіз космічних знімків у геоінформаційних системах : робочий зошит / за ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2021. Частина 2. 224 с.

2. Бабійчук С. М., Юрків Л. Я., Томченко О. В., Кучма Т. Л. Основи дистанційного зондування Землі : робочий зошит. / 2-ге вид., доповн. і переробл. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2023. Частина 1. Історія та практичне застосування. 152 с.

### ***НАПРЯМ «ІСТОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ»***

#### **МАЛОВІДОМІ ШТРИХИ ДО ЖИТТЄПИСУ МАРІЇ СТЕПАНЕНКО**

Криницький М. В.<sup>1</sup>, Глибченко В. Г.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> ВСП «Класичний фаховий коледж СумДУ», здобувач освіти

<sup>2</sup> ВСП «Класичний фаховий коледж СумДУ», науковий керівник, викладач

Обличчям будь-якої організації є особистості. Саме вони задають тон, визначають напрями діяльності, вкладають свою душу, розум, прагнення та сподівання, а головне, входять в її історію конкретними справами.

«Жіноча громада» в Києві, створена восени 1901 р., не була винятком. За її діяльністю стояли яскраві постаті: М. Чикаленко, Г. Чикаленко, Л. Драгоманова, В. Житецька, М. Грінченко, Н. Грінченко, Л. Старицька-Черняхівська, О. Романова, М. Лівницька, С. Кричевська (Щербаківська), О. Стешенко, М. Тимченко та ін.

У нашій роботі описано життєвий шлях і діяльність маловідомої членкині громади – Марії Матвіївни Степаненко, чий вклад був, дійсно, досить вагомий та про участь у громаді якої все ж таки збереглися деякі свідчення, хоч об'єднання діяло нелегально. Ось що пише у своїх спогадах одна з відомих громадівок М. Ливицька: «Збори громади відбувалися таємно-конспіративно, з чаєм і бутербродами на столі, щоб на випадок наскоку поліції все виглядало, як звичайна жіноча гутірка» [1, с. 118].

Степаненко (народжена Стешенко) Марія Матвіївна (імовірно, 1872 – невідомо) народилася в багатодітній сім'ї. Батько – родом з Диканьки, походив із кріпаків князя Кочубея, відставний унтерофіцер, а мати – з міщанського полтавського роду. У сім'ї було дев'ятеро дітей, однак батьки поставили за мету дати всім дітям якісну освіту і для цього не шкодували коштів. Один із братів Марії Матвіївни – Іван Стешенко, поет, перекладач, член літературного гуртка «Плеяда», перший міністр освіти УНР. Чоловік – Василь Пилипович Степаненко, етнограф, учитель, член «Братства тарасівців», керівник української книгарні при редакції «Киевской старины» (1899–1919).

М. Степаненко була активною учасницею кожних зборів Київської жіночої громади: «Це була молода ще тоді жінка 28 років з Полтавщини, сестра І. Стешенка. Жвава, діяльна, інтелігентна, весела, яку всі дуже любили, вона була головним організатором всіх справ» [2, с. 279]. Громада укладала недорогі (по 10–12 карбованців) бібліотечки з дозволених цензурою українських брошурок та різних книжок (так званих «метеликів») і розсилала їх по селах, наприклад, учителям, лікарям, фельдшерам чи іншим з тією метою, щоб вони знайомили з книжками решту селян. Дослідниця Л. Смоляр вважає, що ідея створення таких книгозбірок належала саме М. Степаненко, яка була досить добре ознайоmlена з друкарською справою та потребами сільського читача, оскільки допомагала своєму чоловікові [2, с. 277]. Вона повідомляла колегам, коли необхідно прийти до книгарні, щоб допомогти скласти нову бібліотеку, та постійно доповідала про результати. Жіноча громада протягом 1901–1905 рр. збрала більше сотні таких бібліотечок. Хоч у спогадах Є. Кричевської (Щербаківської) знаходимо протилежну думку щодо цього: «Думаю, що ініціатором справи з книгозбірнями для села була не Марія Степаненко, а її чоловік, завідувач книгарні «Кіевской Старіни». Пригадую одне з наших перших зібрань, що відбувалося у М. Степаненко і дало мені привід так думати. Прийшло нас небагато: троє дівчат (Галя Чикаленко, Галя Лисенко і я) та ще хтось зі старших жінок. Марія Степаненко, не маючи нікого до помочі, вкладала дітей спати, а її чоловік сів з нами до столу і почав ділову розмову. Діти, двоє маленьких хлопчиків, капризували, не хотіли

лягати, і Марія ніяк не могла дати собі раду з ними. Мала вона вигляд стомлений і якийсь ніби занедбаний» [3, с. 10]. Зауважимо, що в архівних джерелах згадано лише одного сина Богдана.

В Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського зберігаються її листи до М. Грінченко – письменниці, педагога, дружини Бориса Грінченка. Оскільки інформації про Марію Степаненко фактично немає, то з цих джерел можна довідатися про її особисте життя, внутрішній стан, переживання, про дружні стосунки з родиною Грінченків.

Коли М. Степаненко із сином вимушена була виїхати з Києва (на листах не зазначено місце відправлення, лише на одному читаємо: «Адреса: Степанцы. Каневського у Кіевской губ. Село Полствинь») [4], її життя затягнулося сірою хмарою. Вона пише: «Не знаю, чи довго видержу тут... В'являю з себе циганську коняку, яку підганяють аж поки впаде і здохне. Тепер мені гірш ніж раніше було і коли видержу зиму, то на літо втечу. ... а найтяжче те, що треба на плечах таскати воду і то так далеко, що поки донесеш, то аж душа з тіла виходить...»<sup>1</sup> [5, арк. 1]. У кожному її листі відчувається біль, туга, душевна втома, стомлення від життя, пустота та розчарування, самотність серед людей.

У листі від 25 травня 1915 р. М. Степаненко пише: «Не можу спати, не хочеться їсти, і во всьому тілі ніби попронизувані нитки і за їх хтось смикає. ... Я дуже жалію, що сюди поїхала. Я можу жити тільки там, де спокій, але спокою цього я ніяк не найду... І знав же В.П. [Василь Пилипович, чоловік. – *Автору*], що тут такий гвалт, а не сказав мені про це. Вчора дістала од його листа, каже, що добре почуває себе без нас, що куди краще козаком бути» [4, арк. 1–2].

Марія Матвіївна дуже любила сина, без якого її життя не мало б сенсу: «Якби не Богдан, я не знаю, що б я й робила, він же мене на світі держе. З мене ж тільки й роботи, що обід зварю та й то з гріхом пополам а то витріщу очі та й сижу по цілим дням...» [6, арк. 2]. Але при цьому вона знаходить час і на перекладання різних творів, про що пише чоловікові в м. Слущк Мінської губернії, де той працював у гімназії: «За сей увесь час я сижу, щодня дома і перекладаю с Андр. Вже чимало переклала. Але нема з ким поправляти. Так що знай: тебе чика скучна історія» [7, арк. 4].

На нашу увагу заслуговують і ті листи жінки до М. Грінченко, з яких бачимо, що відома родина поважала її, довіряла та просила про найцінніше – доглядати за могилами дочки Насті та онука Володимира. І М. Степаненко сумлінно займалася цією справою, про що постійно сповіщала в листах подружжя: «Першого ми всі гуртом ходили до

---

<sup>1</sup>Тут і далі в роботі наводимо оригінальний текст архівних документів.

Настусі і Волі. Однесли ті квітки, що Ви прислали і ще купили» [8, арк. 1]; «Передала дітям Ваші листочки, а Вам посилаю їхні: троянда з Настусіного горбочка, а травичка з Воліного. Дуже гарно цвіте чайна троянда, зразу аж три квітки» [9, арк. 1]. Хвилювалася М. Степаненко і за здоров'я Б. Грінченка, хотіла якось допомогти, що видно з її листа до Італії, де письменник перебував на лікуванні: «Передайте Борису Дмитровичу моє щире привітання і скажіть, що коли б я могла замість його хворіти, я б це з великою охотою зробила» [6, арк. 1].

Аналіз персонального складу Київської жіночої громади дозволить нам створити цілісне уявлення про жінок, які були рушійною силою організації. Кожна з них – неперевершена особистість. Вивчаючи життя та діяльність деяких представниць жіночого руху, можна зрозуміти, на який крок вони наважувалися, адже поєднання особистого й громадського не завжди дається легко. Вони пройшли складний шлях свого становлення. Це були доньки, сестри, дружини з відомих українських родин, які спочатку позиціювали себе в громадській діяльності поряд з чоловіками, а з плином часу довели свою спроможність самостійно й плідно розвиватися та діяти.

### Список використаних джерел

1. Лівницька М. На грані двох епох. Нью-Йорк, 1972. 335 с.
2. Смоляр Л. О. Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України II пол. XIX – поч. XX ст. Сторінки історії. Одеса: Астропринт, 1998. 408 с.
3. Щербаківська-Кричевська Є. Спогади про Київську «Жіночу громаду». *Наше життя*. 1995. Ч. 9. С. 9–12.
4. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, ф. III, оп. 1, спр. 43769. Лист М. Степаненко до М. Грінченка. 25.05.1915 р. 3 арк.
5. Там само, спр. 43781. Лист М. Степаненко до М. Грінченка, 1 арк.
6. Там само, спр. 43773. Лист М. Степаненко до М. Грінченка. Лист до Італії. 3 арк.
7. Там само, спр. 63864. Лист М. Степаненко до чоловіка (г. Слуцк Минская губ. гимназия, с Киева). 4 арк.
8. Там само, спр. 43771. Лист М. Степаненко до М. Грінченка. 17.10.1909 р. 2 арк.
9. Там само, спр. 43772. Лист М. Степаненко до М. Грінченка, 2 арк.